

УДК 796.077.5

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Світлана РЯССА

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація. В статті представлені результати 1 етапу формуючого дослідження, у частині становлення студентів ІФК як суб'єктів власної навчальної діяльності. Висвітлено сутність принципів педагогічного впливу на особистісно-професійний розвиток студентів. Встановлено наявність достовірних зв'язків між типом суб'єктності студентів і їх термінальними цінностями.

Ключові слова: суб'єкт навчальної діяльності, студент, навчальна технологія.

Постановка проблеми. Подальший розвиток освітньої діяльності у вітчизняній вищій школі передбачає також удосконалення підготовки фахівців фізкультурного профілю, у тому числі за й рахунок технологій навчання. Навчальні технології в значній мірі визначають діяльну позицію суб'єкта по відношенню до процесу навчання та до професійного становлення в цілому [5].

Адже, чим краще індивід засвоює суб'єктну позицію в навчальній діяльності, тим більше можливостей отримує він для реалізації себе як особистості та для зростання свого професійного потенціалу. Врахування цієї обставини може забезпечити не лише успішне пристосування студентів до умов навчання у ВНЗ, але й вдосконалення їхнього професійного рівня. Отже, існує нагальна потреба посприяти становленню суб'єктної позиції майбутніх спеціалістів фізкультурного профілю ще в навчальному процесі ВНЗ.

На жаль, педагогічна та психологічна науки ще не дають достатньо обґрунтованих педагогічних настанов щодо становлення студентів як суб'єктів власної навчальної діяльності. Залишається мало визначеним питання, за допомогою яких саме педагогічних засобів можливе ефективне становлення суб'єктності студентів. Дане протиріччя й обґрунтовує необхідність розробки спеціальних педагогічних умов, у тому числі навчальних технологій, спрямованих на становлення студентів як суб'єктів власної навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У руслі особистісно-діяльнісного підходу студент розглядається як активний, самостійно організуючий свою діяльність суб'єкт педагогічної взаємодії. „Суб'єкт” – це носій предметно-практичної активності і пізнання, який здійснює зміни в інших людях і в самому собі [8].

У публікаціях останніх років дослідники акцентують увагу на тому, що загальним принципом педагогічного управління повинен стати перехід студента в позицію активності суб'єкта навчальної діяльності [3, 4, 10, 11].

Це вимагає сконцентрованої уваги дослідників щодо вивчення особистісно-професійного самопізнання; а також, адекватності уявлень студентів про майбутню професію. „Кожен студент має відчувати власну перспективу, зрозуміти й реалізувати своє Я...”, підкреслює академік В.П. Андрущенко [1].

Ми акцентуємо увагу на тому, що становлення суб'єктності студентів ВНЗ може розглядатися як детермінований, вірогідний, керуємий процес [4].

Отже, проблема становлення студентів як суб'єктів власної навчальної діяльності починає займати одне з центральних місць у вивченні психолого-педагогічних механізмів їх особистого та професійного становлення.

Мета дослідження. Метою даного дослідження була перевірка ефективності запропонованої методики викладання спеціальної навчальної дисципліни "Вступ до спеціальності" у частині становлення суб'єктності студентів в системі вищої фізкультурної освіти.

Методи, організація досліджень. Для вирішення поставленої мети були застосовані наступні методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури; метод соціологічних досліджень; морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ) методика І.Г. Сеніна, адаптована В.Ф. Соповим і Л.В. Карпушиною; контент-аналітичне дослідження; методи математичної статистики.

Розроблені нами анкети дозволили оцінити такі показники: тип суб'єктності студентів в навчально-професійній діяльності; відношення до себе як до майбутнього фахівця; рівень володіння прийомами і методами самоменеджменту.

Дослідження проводилося в Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту. В опитуванні брали участь студенти 1 та 5 курсів навчання педагогічного і тренерського факультетів. 1-й етап формуючого дослідження проводився на проміжному семестру, були сформовані контрольні (по 2 групи студентів 1 курсу, які навчаються за спеціальністю "ФВ" та "ОПС") і експериментальні групи (3 групи студентів 1 курсу: "ОПС", "ФВ", "ЗЛ", відповідно за якими ведеться підготовка фахівців у Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту); а також, 1 група – магістри з двох спеціальностей. Загальна кількість опитаних склала 130 осіб.

В I експериментальній групі (22 студента, які навчаються за спеціальністю „Фізичне виховання”) – проводилися заняття з „Вступу до спеціальності” з використанням навчальної технології створення „образу” майбутньої професійної діяльності; навчального посібника "Вступ до вищої фізкультурної освіти"; активних та інтерактивних методів і прийомів навчання (у т.ч. дискусія); використання випереджувальної підготовки студентів до лекцій.

II та III експериментальні групи (кількість студентів склала – 19 та 21 осіб, які навчаються за спеціальністю "ОПС" та "ЗЛ" (або "ФР") відповідно) – заняття проводилися з використанням навчальної технології; активних методів і прийомів навчання (у т.ч. дискусія).

Контрольні групи склали студенти, у яких навчальна дисципліна "Вступ до спеціальності" викладалася за загальноприйнятою методикою, без використання зазначеної навчальної технології та активних методів навчання.

Результати досліджень та їх обговорення. Спираючись на ідеї М.С. Кагана, С.І. Гончарова, О.В. Горбунова, Л.В. Філіппова [5], ми виділили чотири типи суб'єктності студентів в навчально-професійній діяльності: "суб'єкт", "об'єктивований суб'єкт", "суб'єктивований об'єкт", "об'єкт". Таким чином "суб'єктотип" характеризує рівень досягнення студентом дійсно суб'єктної, діяльної позиції в навчальному процесі.

До першого типу "суб'єкт" відносилися респонденти, які орієнтовані в більшій мірі на особистісний розвиток як мету навчання у ВНЗ, і в меншій мірі – на отримання диплому. Такі студенти частіше замислюються про цілі і задачі виконання навчальних дій, достатньо приділяють уваги проектуванню навчально-професійних дій. Студенти віднесені до цієї групи більш упевнені в правильності вибору майбутньої професії. Вони частіше використовують методи раціональної організації інтелектуальної праці, систематичного запам'ятовування, вирішують питання організації робочого місця та планування особистого часу. Представників цього типу характеризує чітко виражене самовідношення. Це дозволяє їм давати чіткі і розгорнуті відповіді щодо професійного майбутнього та перспектив для спеціалістів даного фаху.

Респонденти віднесені до четвертого типу „об'єкт” характеризуються пасивним відношенням до майбутньої професійної діяльності. Вони в меншій мірі орієнтовані на

особистий розвиток. Навчально-професійні дії для них, як правило, не мають сенсу. Такі студенти почувають себе більш залежними від зовнішніх обставин; не впевнені у правильності вибору майбутньої професії.

Особливості другого и третього типу суб'єктності, виражені не так виразно, як "суб'єктом" і "об'єктом". Респонденти, віднесені до типів "об'єктивований суб'єкт" та "суб'єктивований об'єкт", демонструють середній рівень розвитку цілепокладання, проєктування, контролю за навчально-професійною діяльністю. Однак, "суб'єктивовані об'єкти" дуже слабо володіють методами швидкого запам'ятовування, раціональної організації інтелектуальної праці, але демонструють високу зацікавленість в оволодінні перерахованими методами, на відміну від респондентів типу "об'єкт".

Тож, узагальнюючи результати за спеціально розробленою анкетною, після проведення усіх заходів у ході 1 етапу формуючого дослідження, ми прийшли до висновку про такий розподіл респондентів за типами суб'єктності.

Дані рис. 1 свідчать, що в цілому кількість респондентів віднесених до типу "суб'єкт" і "об'єктивований суб'єкт" вища в експериментальних групах ніж в контрольних.

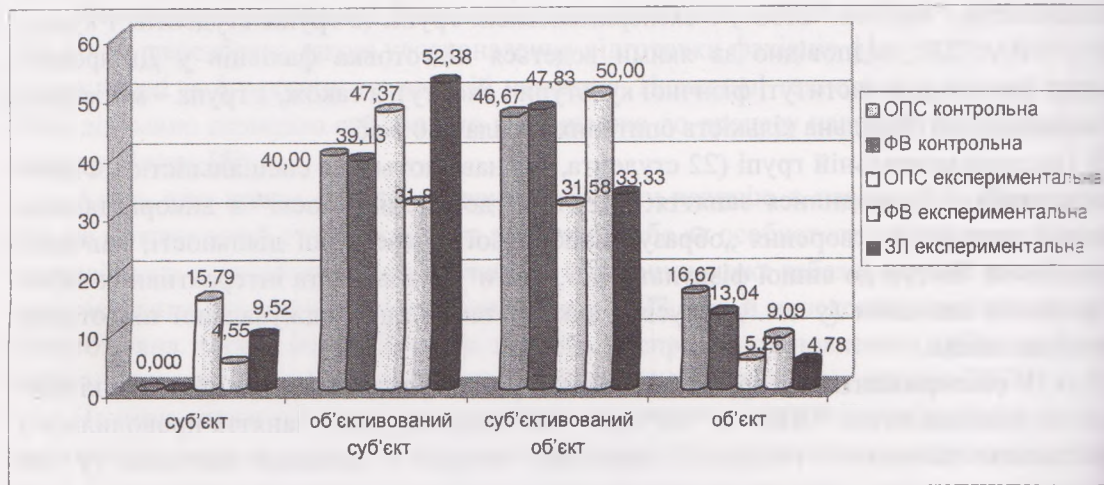

Рис. 1. Розподіл респондентів за типом суб'єктності

До типу "суб'єкт" було віднесено: 15,79 % студентів з експериментальної групи "ОПС"; 9,52 % – з експериментальної групи "ЗЛ"; і лише 4,55 % – з експериментальної групи "ФВ". Однак, треба зазначити, що до цього "суб'єкту" не було віднесено одного студента з контрольних груп.

За даними раніше проведених досліджень [5] до типу "суб'єкт" було віднесено 4,55 % респондентів. Таким чином, можна вважати, що 15,79 % студентів з експериментальної групи "ОПС" та 9,52 % – з групи "ЗЛ", яких було віднесено до типу "суб'єкт" – це досить високий результат проведення усіх заходів у ході 1 етапу формуючого дослідження.

До типу „об'єктивований суб'єкт” серед студентів експериментальних груп було віднесено: 52,38 % студентів з групи "ЗЛ"; 47,37 % – з групи ОПС"; 31,82 % – з групи "ФВ". До цього типу було віднесено такий відсоток студентів з контрольних груп: 40,00 % – з групи "ОПС"; 39,13 % з групи "ФВ".

До типу "суб'єктивований об'єкт" серед студентів контрольних груп було віднесено 46,67 % – з групи „ОПС”; 47,83 % – з групи "ФВ". До цього ж типу серед студентів експериментальних груп було віднесено: 31,58 % – з групи "ОПС"; 33,33 % – з групи "ЗЛ"; 50,00 % – з групи "ФВ".

Приблизно порівну до типу „об'єкт” було віднесено найменше число студентів експериментальних груп „ЗЛ” та „ОПС” – 4,78 % і 5,26 %. Далі, 9,09 % студентів експериментальної групи „ФВ. 13,04 % та 16,67 % студентів з контрольних груп „ФВ” та „ОПС” – відповідно.

Це дає можливість підтвердити нашу попередню гіпотезу про те, що професійне становлення майбутніх викладачів фізичної культури у стінах ІФК залишається невирішеним питанням.

Результати дослідження самовідношення студентів контрольних та експериментальних груп (за шкалою рефлексії) дозволили нам зробити висновок про рівень їх суб'єктної зрілості. Більшість студентів експериментальних груп („ОПС” – 73,68 %; „ФВ” – 61,90 %; „ЗЛ” – 67,14 %) і групи магістрів – 76,19% – повідомили, що часто міркують про свою навчально-професійну діяльність. Серед студентів контрольних груп – 38,41 % з них: „ФВ” – 43,48 %; „ОПС” – 33,33 %) відповіли, що рідко замислюються про значення навчально-професійної діяльності.

При цьому значна кількість студентів контрольних груп („ОПС” – 40,00 %; „ФВ” – 50,87 %) не змогли назвати професійно необхідні якості, якими вони повинні володіти у майбутньому. 30,00 % студентів групи „ОПС” та 26,09% студентів – „ФВ” – назвали до 4-х професійно важливих якостей.

Студенти експериментальних груп дали на поставлене запитання більш якісну відповідь. Так, 57,89% респондентів групи „ОПС” та 61,90% – „ЗЛ” назвали до 4-х професійно важливих якостей; і відповідно, 36,84% і 23,81% – від 5 до 13 професійно важливих якостей.

На питання про якості особи, здатні перешкодити в майбутній професійній діяльності, не змогли дати відповіді 63,12 % респондентів контрольних та 32,58 % – експериментальних груп.

Результати обробки даних за МТЖЦ, у частині життєвих цінностей (розвиток себе, креативність, досягнення) та життєвих сфер (сфера професійного життя та сфера освіти) дали можливість встановити наявність достовірних зв'язків між типом суб'єктності студентів та їх термінальними цінностями.

Встановлено середній кореляційний взаємозв'язок між „суб'єктотипом” навчально-професійної діяльності і бажанням студентів здобувати освіту ($r=0,46$). Вірогідність відходжень на рівні $p<0,01$. Це означає, що чим вищий рівень становлення студента як суб'єкта власної навчальної діяльності, тим більше він прагне до підвищення своєї якості освіти.

Виявлений, також, позитивний кореляційний взаємозв'язок між „суб'єктотипом” і саморозвитком студента ($r=0,30$; $p<0,01$). Згідно отриманим даним, чим більше студент впевнений в правильності вибору майбутньої професії, частіше використовує методи раціональної організації інтелектуальної праці, вирішує питання організації робочого часу, тим більше він схильний до самовдосконалення та прагне одержувати об'єктивну інформацію про особливості свого характеру.

Між типом суб'єктності студента і його сферою професійного розвитку встановлено середній кореляційний зв'язок ($r=0,38$; $p<0,01$). Це означає, що особистість, яка прагне, що професійна діяльність є головним змістом життя людини має середній достовірний зв'язок з рівнем становлення студента як суб'єкта власної навчально-професійної діяльності.

Кореляційний зв'язок між рівнем становлення суб'єктності студента і його прагненням внести елемент творчості в сферу своєї професійної діяльності дорівнює ($r=0,38$; $p<0,01$). Встановлено слабкий кореляційний зв'язок між рівнем досягнення студента в професійній діяльності (високий рівень досягнення означає, що особистість прагне підвищити свою самооцінку; отримує задоволення не від процесу, а від результату своєї діяльності) і типом суб'єктності студента ($r=0,22$; $p<0,01$).

Таким чином ми можемо зробити висновок про те, що використання навчальної технології створення „образу” майбутньої професійної діяльності та особистісно-професійного самопізнання є неабиякою умовою особистісно-професійного самовдосконалення студентів, пробуджує в них потребу в якісній навчальній діяльності, відіграє каталітичну роль у становленні особистості майбутнього фахівця фізкультурного профілю.

Висновки

1. Проведене дослідження показує, що педагогічні умови, а саме використання спеціально розробленої нами навчальної технології, активних та інтерактивних методів прийомів навчання дали можливість студентам експериментальних груп усвідомити потребу в саморуку та самовдосконаленні. Так, після проведення усіх заходів 1 етапу формуючого дослідження 15,79 % і 9,52 % студентів з експериментальних груп „ОПС” і „ЗЛ” було віднесено до типу „суб’єкт”, що у порівнянні з дослідженням О.В.Горбунової, Л.В. Філіппова [5] є досить високим показником.

2. Однак встановлено, що більшість студентів, які навчаються за спеціальною формою „ФВ”, в меншій мірі орієнтовані на особистий розвиток як мету навчання. Значна кількість таких студентів (43,48%) не замислюються про значення навчально-професійної діяльності; 60,87% – не змогли назвати професійно необхідні якості. Таким чином, професійне становлення майбутніх викладачів фізичної культури залишається гострою проблемою, яка потребує подальшого вивчення.

3. Спеціальна організація процесу становлення суб’єктності студентів в освітньому процесі допоможе студентам-першокурсникам самим рухатися в педагогічно-правильному напрямі, усвідомлюючи себе безпосереднім активним учасником процесу навчання ВНЗ та буде сприяти перетворенню їх особистісного потенціалу у реальні професійно значимі якості випускників.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У подальших дослідженнях планується удосконалення запропонованої методики, у т.ч. навчальної технології по створенню „образу” професійного майбутнього та особистісно-професійного самовиховання студентів для забезпечення більш якісної підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Список літератури

1. Андрущенко В.П. Ми маємо виплекати нового вчителя // Освіта України. – 2003. – 17 червня (№44-45). – С. 10-12.
2. Бондырева С.К. Субъект вуза и проблема субъектности в вузе / С.К. Бондырева. Субъект действия, взаимодействия, познания. Психологические, философские, социокультурные аспекты. – М.: Воронеж, 2001. – С. 111-118.
3. Борытко Н.М. Субъектное становление специалиста как цель профессионального воспитания студентов вуза // Воспитательная среда вуза как фактор профессионального становления специалиста: Матер. II межрегион. науч.-метод. конф. – Воронеж, 2002. – С. 39-42.
4. Белошицкий А.В., Бережная И.Ф. Становление субъектности студентов в образовательном процессе вуза // Педагогика. – 2006. – № 5. – С. 60-66.
5. Горбунова О.В., Филиппова Л.В. Самоотношение как показатель субъективной включенности студентов в профессионально-образовательную деятельность // Мир психологии. – № 3. – 2005. – С. 67-73.
6. Гончаров С.З. Креативность субъектности: категориальный анализ // Мир психологии. – № 1. – 2005. – С. 76-84.
7. Гусякова Н.И. О психологических механизмах становления профессионального сознания будущего учителя // Мир психологии. – № 1 (45). – 2006. – С. 152-161.
8. Коджастирова Г.М. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учреждений. – М., 2005. – 289 с.
9. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности // Вопросы психологии. – 1996. – № 1. – С. 10-14.

10. Приходьмо В.В. Педагогічна антропологія і направленість реформи вищої освіти в Україні // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2007. – Вип. 44. – С. 77-82.
11. Якунин В.А. Современные методы обучения в высшей школе. – М., – 1991. – 260 с.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СТАНОВЛЕНИЯ СУБЪЕКТНОСТИ СТУДЕНТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ФИЗКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Светлана РЯССА

Днепропетровский институт физической культуры и спорта

Аннотация. В статье представлены результаты 1 этапа формирующего исследования, в части становления студентов ИФК как субъектов учебной деятельности. Освещена сущность принципов педагогического влияния на личностно-профессиональное развитие студентов. Установлены достоверные взаимосвязи между типом субъектности студентов и терминальными ценностями.

Ключевые слова: субъект учебной деятельности, студент, учебная технология.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE STUDENTS' SUBJECT IVENESS FORMING IN HIGHER PHYSICAL EDUCATION SYSTEM

Svitlana RYASSA

Dnipropetrovs'k state institute of physical culture and sport

Abstract. The article deals with the first stage form research. The article is connected with the principles of realization of pedagogical influence on personality development of students. The interrelations between, the type of students subjectiveness and the terminal value are established.

Key words: subjects of teaching, students, educational technology.